

Halottak napján

Halottak napja van, jó volna pihenni, felejtetni mindent, mint a halottak. De akkor miért fáj a távozás az élők sorából, ha kívánjuk a nyugalmost? Miért vagyunk részvétellel irántuk, minnek a könny, a bánat, a csüggedés, ha kielégíthet a végzetük? Furcsa, mégsem irigyeljük őket. Ez rettenetes bűn volna a halottat irigyelni, a halottnak meg nem bocsájtani.

Valami kell, valami hiányzik. Nehéz álmok ezek, melyek jajok és könnyek közt, tébolyító, fojtó káosszá sűrűsödnek. Hogy is volna jó? Halottnak lenni és élni? Gazdagnak és boldognak?! Össze van keverve, de mégis fájó igazsággá üllepszik le; a halottnak nyugalom, szegényeknek megelégedettség és egyik sorsát se kívánjuk.

Ma halottak napján mégis jó volna pihenni, felejtetni mindent, mint a halottak. Az örök csend fényéből volna jó egy békesugár az emberi „megnemértés” sötét otthonába; dermedt szívek mélyén dobognának, új életet dúdolnának. Halottak napja van, mi élünk, kegyetlenül, nem mint a halottak. Köztünk és közöttük nagy az űr, de éppoly nagy a remény.

A halottaknak jó, a halottak téren és időn kívül vannak, nem éreznek, nem fáj semmijük és mégis léteznek a megelégedettség biztos révében. Ha nem élnének, virágokkal nem diszíténék a sírokat, nem lenne halottak napja, lényünk eldobva a testet, nem költözne emlékeinkbe. Jó nekik, mert kiszabadultak a vágy tüzes ostorával hajtott szekérből, a testből, mely véresre hajszol naponta bennünket; kegyetlenné, végzetessé teszi életünket. Talán ezért jó halottak napján a temetőbe járni, mert ide nem követhet, hisz hatáskörén kívül esik. Itt beteljesül a nagy görög filozófus bölcsessége: „Boldog az az ember, akinek nincs semmi vágya”. A halottaknak nincs semmi vágyuk: a temetőben nincsenek vágyak.

Ősz van, sárguló levelek sóhaja elvész az őszi ködben, majd a bágyadt napsugár lecsókolja őket és sárga avarként betakarják az ős rögöt. Ilyenkor ők hívnak és mi kimegyünk a temetőbe, ahol minden elcsendesül, a vágy tüze is elszunnyad és szólnak hozzánk, úgy, ahogy a halottak szoktak. Hatással vannak ránk, elérzékenyülünk, olyanok szeretnénk lenni, boldogok, mint ők, de nem értjük meg teljesen őket; testünk van, vágyunk van, mintha azt mondanák: le kell szenvedni a testet.

Boldogabbak és mégis gyászoljuk . . . E félreértett meghatott-

ságunkkal öntudatlanul gyarlóságunkat fátyolozzuk. Vágyunk a nyugalmuk után és mégis irtózunk a sorsuktól. Úgy látszik a létezés minőségének fogalmával nem vagyunk tisztában.

Az érzelmek tüzes hullámai sütögetik testünk. Ezek a mély sebek kiszáritják vérünket és sorsunk azonosul az övékével, amikor égető vágyunk elporlad a testtel. Örök törvények végzettségűsége ez, hol a rész az egészszel, a véges a végtelennel egyesül. Talán ezen érdeklődésünk: létezésünknek lényege, vagy tudatalatti előrelátásunk külső megnyilvánulása: viszontlátásuknak.

Ha örök törvény azonosít bennünket lényükkel, akkor miért az irtózás? Talán ezen félelem siettett bennünket a meg gondolatlan cselekedetekre és megfontolás nélkül „sokatigérő” „kevesetadó” vágyak vízeire hajszolt rabszolgák leszünk. Ezért volna jó megérteni a halottakat, hogy megértsük magunkat és értékelni tudjuk az életet.

1934 őszen újra halottak napja van. Krizantémok, őszirózsák virágkora ez. Szürke hantú sírokon bágyadt mosolyú bársonykák szerénykednek. Borostyán és fenyőillatt mámorosan csókolózik a fáradt nap aranysugaraiban. Távozó madarak raja fekete pontokat dobál az azürkék égére. Míg a földön fáradt emberek tömege vánszorog a temetőbe. Ha fáradtak is, azért van még remény, mert a temető csendes magánya visszaad valamit: egy-egy szikrát onnan, ahonnan elindultunk, hogy legyen élet, örök élet innen és túl a temetőben.

Kint vagyunk a temetőben; biztatóan dúdol az őszi szél, összesúgnak a sápadt falevelek, mintha mesélnének: a tél, a fehér halál után új élet. A meghatottság, részvét és könny között mosolyog egy szebb élet. Kell a könny, de ne az elkeseredés, hanem a megértés és a megnyugvás könnye legyen.

Közel egymáshoz sírok, kripták, szegények, gazdagok maradványainak örök odúja, megértik egymást. Mindenhol kereszttek: kő és fakereszttek, csempék és korhadtak. A halottaknak mindegy, nem írigyek, nem hiúak. A sírokon utoljára nyílnak a virágok, beillatozzák a temetőt, melynek légkörében fájó jajok vonaglanak. Gyermekek, szülők, hitvesek fojtó zokogása.

Nagyon sok temető van, de lesz egy nagy temető: most készül a világ egy nagy történelmi halálra, nem volt elég tízmillió ártatlan ember kegyetlen halála. Nem a halál a szomorú, hanem az eszköz, a tett, mellyel gyarlóságunknak áldoznak. Tízmillió! Szokatlan nagy szám. Szülők, gyermekek, hitvesek szeretettük elvesztésében öntudatlanul a megértés hiányát siratják. Százszor, ezerszer... Árvák sóhaja röpül ismeretlen sírok felé. Ha ismerik a temetőt enyhül a fájdalom. A temető megnyugvást jelent, hisz nem azért a halál, hogy az élőknek fájdalmat okozzon. Csak a bizonytalanság a gyötrő.

Mindenhol temető: Sarkok jeges pusztáin, az egyenlítő perzselő sivatagjain, a tengeren is. Magunk is az vagyunk, a lélek

temetője. Mindennek van, csak a kegyetlenségnek, a hiúságnak, a megnemértésnek nincs temetője.

Indulunk már haza, alig látunk. Az utak sötétek. Emberek jönnek-menek, egymásnak ütköznek, káromkodnak: — nem vigyáztott! Valaki valamit keres, nem lát semmit és néz; van még remény: majd reggel. Reggel, mindjárt, ha fölkel a Nap.

Holnap... holnap fölragyog a béke Napja és fényt, életet fog ragyogni a dermedt szivekbe, hogy felismerjétek egymásban a bajtársat, a testvért.

Csillagok, gyertyák fényének álmos pislogása szűrődik a fekete éjszakába. Templomok lázas szivverése harapja a sötét csendet... harangoznak. Öreg anyóka fiára gondol; messze-messze Szibéria hótakart mezőin...

A temetőből új élet felé vezet az út, amint a halál után a föltámadás. Talán azértis halunk meg, hogy újra éljünk. Hisz ezért felejtettünk el elbúcsúzni a halottaktól... éreztük, hogy találkozunk...

Szokratesz halálos ágyán ezzel a meggyőződéssel üdvözölte ellenségeit: „Ha lélek él...“?!

Dalmácia, 1934 november.

Czabai József